

Recenzie

KOVAČIČOVÁ, Oľga a Mária KUSÁ (eds.). *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry – 20. storočie (A – K).*

Bratislava: VEDA, 2015. 463 s. ISBN 978-80-224-1428-9.

V uplynulom roku vyšla vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied VEDA jedinečná publikácia: *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry – 20. storočie (A – K)*. Je výstupom z dvoch na seba nadväzujúcich projektov VEGA *Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru I. – II.*, v rámci ktorých rezonujú v pozícii riešiteľov mnohé zvučné mená slovenskej literárnej vedy a translológie. Kniha sa vyznačuje maximálnou precíznosťou z hľadiska obsahu i formálneho spracovania, pričom treba zdôrazniť, že autorskému kolektívu sa do rozsiahleho textu podarilo sústrediť – v podobe menších i väčších hesiel – život a prekladové dielo najvýznamnejších osobností slovenského prekladu. Konceptia jednotlivých hesiel i celková výstavba slovníka predstavujú zásadný príspevok k reflexii recepcie inonárodných literatúr v slovenskom kultúrnom priestore.

Literárne vedkyne a rusistky Oľga Kovačičová a Mária Kusá, zostavovateľky *Slovníka*, v predslove uvádzajú, že práve zameranie publikácie na 20. storočie „umožňuje zachytiť živý proces prekladovej tvorby a konfrontovať výsledky jeho mapovania a analýz s priamymi aktérmi tohto procesu“ (s. 8). Aby však publikácia tohto druhu mohla vzniknúť, autori jednotlivých hesiel museli vynaložiť nesmierne úsilie pri pátraní po biografických i bibliografických informáciách. Svoje výskumy realizovali v Slovenskej národnej knižnici, pričom spolupracovali s Literárnym informačným centrom, redakciou Revue sve-

tovej literatúry, samotnými prekladateľmi alebo, v prípade nežijúcich prekladateľov, s ich rodinnými príslušníkmi.

Preklad umeleckej literatúry sa v rámci slovenského kultúrneho priestoru vyvíjal veľmi nerovnomerne, dokonca aj jeho úloha bola miestami nejednoznačná. Je však nespochybniteľné, že táto disciplína (alebo proces) má v našich geografických súradniciach bohatú históriu a stala sa predmetom skúmania viacerých bádateľov. V súčasnosti sa na Slovensku dejinám prekladu azda najvýraznejšie venuje literárna vedkyňa a prekladateľka Katarína Bednárová, najnovšie aj autorka prvého zväzku ňou pripravovanej série kníh pod názvom *Dejiny umeleckého prekladu na Slovensku*. Keďže slovníkový charakter publikácie i jej historiografická poloha v jednotlivých heslách si priam žiadajú hlbšie a koncíznejšie uvedenie do problematiky dejín prekladania na Slovensku, analytickú štúdiu Kataríny Bednárovej *Kontexty slovenského umeleckého prekladu 20. storočia* považujem za mimoriadne prínosnú a hodnú krátkeho pozastavenia.

V jej prvej časti *Historické determinanty slovenského prekladového priestoru* sa autorka usiluje reflektovať začiatky prekladania na Slovensku. Vyzdvihuje najmä prácu B. Tablica, J. Hollého, J. I. Bajzu, J. Fándlyho, A. Bernoláka, P. Dobšínskeho, M. Dohnányho a ďalších, ktorí sa v 19. storočí (aj napriek prostrediu nepriaznivo nastavenému voči prekladu) výrazne prispeli k šíreniu diel inonárodných literatúr u nás. Prácu P. O. Hviezdoslava spomína K. Bednárová veľmi okrajovo, keďže tomuto spisovateľovi a prekladateľovi je venované samostatné heslo *Slovníka*.

Druhá časť štúdie – *Slovenský umelecký preklad v 20. storočí* – načrtáva obraz

kultúrno-politickej situácie, ktorá najmä v povojnovom období ideologicky vplývala na prekladanie. Za hlavné historické medziny autorka pokladá roky 1918 – 1938, spája ich so zvýšenou úrovňou prekladu, roky 1939 – 1945, príznačné silnejúcim ideologickým tlakom na umeleckú činnosť; povojnové obdobie člení na roky 1945 – 1948, ktoré charakterizuje opätovné otvorenie sa Západu, a roky 1949 – 1956, keď sa v literatúre etabloval socialistický realizmus. Roky 1956 – 1989 považuje za obdobie čiastočného oslobodenia umenia a kultúry od politiky a cenzúry, pričom slobodnejšiu vydavateľskú činnosť vidí v šesťdesiatych rokoch. Normalizačné sedemdesiate roky sú obdobím, keď sa „vo vydavateľstvách a zväzoch preveruje a selektuje, kto smie a kto nesmie prekladať“ (s. 33), a pre preklad je priaznivejšie obdobie osemdesiatych rokov, keď sa do obehu opäť vracajú režimom zakázaní autori. Osobitý priestor vo svojom uvažovaní o vývine prekladu venuje K. Bednárová modernej slovenčine ako jazyku prekladu, vydavateľským podmienkam, štatútu prekladateľa a rôznym prekladateľskými organizáciami pôsobiacim na našom území v minulom storočí, ako aj situácii domácej i prekladovej literatúry či jednotlivým druhom a žánrom, po ktorých prekladatelia najviac siahali.

Ako zvlášť podnetná sa ukazuje časť *Medzi praxou, empiriou a teóriou, polemiky a diskusie*, kde K. Bednárová predkladá stručný vývin kritiky a teórie prekladu, pričom neopomína práce najvýraznejších predstaviteľov oboch disciplín, napr. Š. Krčméryho, J. Felixu, M. Chorváta, Z. Jesenskú, J. Ferenčíka, P. Zajaca či osobnosti Nitrianskej školy prekladu, A. Popoviča a F. Miku. Obsažný text môže byť pre bežného čitateľa-laika mierne vyčerpávajúci, no odborná verejnosť dozaista dokáže primerane oceniť jeho fundovanosť, dôslednosť i plynulosť. Anglický preklad vybraných častí štúdie môže poslúžiť zahraničnému

čitateľovi ako krátky sprievodca dejinami slovenského prekladu.

Slovníková časť predkladá okrem ucelených portrétov jednotlivých prekladateľov aj súhrn diel preložených z takmer dvadsiatky inonárodných literatúr. Vďaka publikácii sa tak môžeme dozvedieť, že ku koncu 20. storočia sa slovenský kultúrny priestor mohol pýšiť dielami preloženými z afrických, ázijských, anglofónnych, hispanofónnych, frankofónnych, severských, juhoslovanských či pobaltských literatúr, ale aj dielami preloženými z latinčiny, gréčtiny, bulharčiny, nemčiny, ruštiny, poľštiny, maďarčiny, rumunčiny či taliančiny.

Pri tvorbe hesiel sa autori snažili osvetľovať činnosť prekladateľov aj prostredníctvom tých udalostí z ich života, ktoré ju priamo ovplyvňovali. Pre lepšiu orientáciu sa v závere každého hesla nachádza zoznam najmä knižne vydaných prekladov s informáciou o mieste a roku vydania. Na približne tristo stranách sa dozvedáme, akým spôsobom prebiehalo formovanie prekladateľskej činnosti jednotlivých prekladateľov, teda čo, prípadne, stálo za rozhodnutím sprostredkovať slovenskému čitateľovi preklady diel z niektorej národnej literatúry.

Mimoriadne cennou súčasťou publikácie je bibliografia združujúca na desiatkach strán práce venované literatúram, ktorých diela sa v našom kontexte prekladali. Zoznam odborných textov použitých pri vypracovávaní jednotlivých hesiel, obsahujúci prehľadové práce, štúdie, články i rozhovory, môže poslúžiť ako doplnková literatúra pre zvedavého čitateľa i hlbavého študenta. Orientácii v slovníku výrazne napomáha menný register v závere knihy, ako aj súvislý heslář prekladateľov.

Hoci v kontexte slovenského literárnovedného uvažovania možno nájsť individuálne počiny špecialistov, ktorí skoncipovali samostatné prehľadové publikácie o prekladoch z konkrétnych národných literatúr, *Slovník*

slovenských prekladateľov umeleckej literatúry túto snahu posilňuje a rozvíja, čím bežnému čitateľovi i vedeckému prostrediu ponúka celistvejší pohľad na prijímanie cudzojazyčných diel.

Zuzana Kormaňáková

KUČERKOVÁ, Magda (ed.). *Duchovná cesta a jej podoby v literatúre.*

Nitra: Univerzita Konštantína

Filozofa v Nitre, 2015. 328 s. ISBN

978-80-558-0926-7.

Zborník *Duchovná cesta a jej podoby v literatúre* obsahuje príspevky prednesené na rovnomennej vedeckej konferencii, ktorá sa konala od 13. do 15. mája 2015 na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Zostavovateľka práce Magda Kučerková v úvode konštatuje, že problematika duchovnej cesty je veľmi členitá a rôznorodá, a preto za jeden z kľúčových predpokladov jej spoľahlivého a mnohostranného odkryvania možno považovať interdisciplinárne skúmanie. To sa odráža aj v koncepcii zborníka, ktorý obsahuje pomerne veľké množstvo analyticko-interpretáčnych štúdií a esejí, vyznačujúcich sa jednotným používaním pojmov či koncepcií kresťanskej proveniencie. Príspevky sú radené do väčších tematických celkov, pričom vnútorná štruktúra publikácie sleduje najmä kritérium špecifickosti nazerania na ústrednú tému.

Prvá časť knihy *K prameňom uvažovania o duchovnej ceste* odhaľuje obsahom svojich príspevkov pôsobivosť interpretácie duchovnej cesty v počiatoch kresťanskej spisby. Marcela Andoková v príspevku *Inšpiračné zdroje symboliky duchovnej cesty v ranokresťanskej a patristickej literatúre* približuje inšpiračné zdroje, ktoré mali prví kresťanskí autori pri predstavovaní svojej koncepcie duchovnej cesty a výstupu k Bohu k dispozícii. Tieto

zdroje predstavuje vo viacerých rovinách s dôrazom na skutočnosť, že rané kresťanstvo bolo okrem Biblie ovplyvnené aj antickou literatúrou či filozofiou. Obdobím patristiky a jedným z jeho najvýznamnejších predstaviteľov sa vo svojom príspevku *Cesta viery verzus cesta filozofie (Poznámky k Augustínovmu mysleniu)* zaoberá Martin Vašek. Sleduje v ňom Augustínov pomer k filozofii, ktorá sa v jeho dobe prísne neodlišovala od teológie, a poukazuje aj na jeho vnímanie viery v živote človeka. V poslednom príspevku prvej časti s názvom *Slovensko na cestě ku sv. Jakubu (Duchovní kontext putování do Santiaga de Compostela a jeho odraz v architektuře a výtvarném umění)* Pavel Štěpánek podrobne monitoruje možnú pútnickú tradíciu zo Slovenska k hrobu sv. Jakuba v Španielsku. V súvislosti so sv. Jakubom predstavuje jeho spojitost s územím Slovenska cez kostoly, ktoré mu boli zasvätené.

Druhá časť zborníka má názov *Fenomén duchovnej cesty v perspektíve literárneho vývinu* a približuje rôznorodé chápanie a prežívanie duchovného sveta v dejinách literatúry, počnúc stredovekom a končiac prvou polovicou 20. storočia. Monika Šavelová upriamuje pozornosť na radosť ako súčasť duchovnej cesty v textoch talianskej stredovekej literatúry. O kompletizáciu pohľadu na osobnosť sv. Kataríny Sienskej prostredníctvom analýzy vybranej korešpondencie sa vo svojom príspevku pokúša Natália Rusnáková. Pomyselným skokom od stredovekej literatúry k literatúre barokovej je príspevok Silvie Laukovej *Duchovná cesta barokového človeka (nahliadaná textami Hugolína Gavloviča)*. Autorka pomocou Gavlovičovej *Školy kresťanskej* predstavuje jeho špecifickú „duchovnú školu“, ktorá mala laikom priblížiť, ako sa dá žiť podľa kresťanských zásad. Motív duchovnej cesty, ktorý sa prelína so žánrovo príznačným motívom putovania, skúma v interpretačnom rámci Hollého